

Bungam

ЧУРАПЧЫ
УЛУУЬУН
КАБЫАТА

ЖАБЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСА

№ 37 (8446). 1999 СЫЛ МУУС УСТАР 3 КҮНӨ. СУББОТА. СЫНАТА — 1 СОЛК. 10 ХАРЧЫ.

Ы А Л — А Б А Т Ы Н А Н

тахсар буюуца. Ол түмүгэр мал экономика, охи
слюбурал Экономика уонсайынан Котобуллуога.

2. Ага мал байхлыга буюууга дээжэжэргэни айгыраахыг тутуулаах онгорууа, Ага дээжэжэргэни соморолуур, бишр нызгыд, бишр ойдоох-савнаах онгоруу тускуулаах, Ово-уруу бары тэра эрдэхтэрттэн ага ны ытыктыр, ага тэлын нэсэр, ага ны батынар ойгосанаага, тэнысга нтиданахтэра. Дээжэжэргэни барыта бэрилдэбиг аналш дэжигээхтэж тэлээр усуулуубыта үөсүүтэ. Бу түбэлтэра арахсыга тэрдэр бишр сүүш бэрилдэбиг бэхүүлэр тэахха нинишэжэ.

3. Ара мал байхлыга буолуута киинин бэйэтэргэр араллаах оңоруута. Ол түмүгөр киин байхалымын-та-наалымын, туттардымын-хаатардымын уларытыла, дуо-нурууналиаага, дьэ кэргенин, оҕолорун, дьон-сэргэ харааар аһарытымата ботобулууда. Ити барыта ки-ини олохун ис доһоонун уларытыага, өйүн-санаатын, майгытын-сигилитин, ийин байхалымын хаачыстыба-ларын сүтүнүүдэ.

4. Ага дэлгэрэхтэй мал бахылыга буслуута нийн-
нэ бэрээдэгтэй. Туохха барытыгэр, ол нийгэр үлэ-
нэ-хамнаа, общественнай олоххо, бэрээдэгтэ, оло-
нчигтатгэр, о. д. а., элбэгтэвэрнэ мототуллууга. Итин-
нэй ойдоох-самаллах нийн охсууллах мототуллартан:
арыгттан, табаттан, наркоманияттан, буруйу онго-
рууттан, о. д. а. дбаймылартан тэйтчи смалдэр не-
туруктаах буолуора.

5. Днэ нэргэнгэ багмылар-молууэр орууллаах буолларына, оҕону итингэ сөптөөх дьинг-чакчы аһа-тыннан усулуобуйа үөскүүрө. Оҕону итингэ уопсайынан, ордук чуолаан уол оҕону итингэ ага иитэр дьингэ быдан улахан. Ага барахсан днэ нэргэн дьинг-нээх багмыга буолан, бэйэтэ биллэн, дьинг хан кээбэи ымынаарына, талып-оһун оһууларынэ, оһуу-санаатын киллэрдэринэ, өркөн өй, ымыктаах олох, ымыкарымылаах тыл дэнэ киллнээх буоллага дии. Ага олох бары боппууостарытар дьохуннаах багмытан көрө сымдыан хайа да оҕо ону нөгүөлээн кунбадагына систман табыллыбат. Олох оннук да көрдөрөр.

Онон, бигр талхилал, дигр, уустук мрлахха днри дайар сабдымаллах хамсааһын сагаллан. Кин дайар сабдымала агардас адаларга эрэ, кинилэр не туругтарыгар сыманаллах курдук савымр кэртэй. Бу хамсааһын шиллэргэ, адаларга, бигр талхилан, дып кэртэн не туругар, тускулутар бүтүнүүтүгэр үчүгэй эрэ сабдымаллах буолуода дэн бигр байам эрэни-бин. Уотсайынан, сөнөөх хайысха ылымни дэн бэлэтээн туран, бигр кини диксоннэрэр түгөн баарын хайаан да болоромтоо ылах кэрннээххит. Ол, биниги олохтуттар үгүстүн буоларын курдук, наһаалиббатах кин дэн. Үчүгэй дымалалар итинник дылдаланан түөрөккэй толколоммүтөрэ, күлүү-гө-элккэ барбытара баар суол. Бу сырымга онунта тиэрдимнэххитин наада. Революционнайдык атака-лааһын, сыппара эннэрэтинтэ, маассабай оноро сатааһын-бу дымалага ханан да табыллыбат. Мпн өйдүүрбүэн, бу хамсааһын бастакы атаба—акылдаат ууруу: өйдөтүһүү, пдырритиһи, не хоһоонун табатын кинэ маассага тиэрдин буолуохтаах. Дэн-сэргэ табл өйдөөн не сүрээттин ылынан барыага, өй-санаа сүрүннээккэ, барыта орун-онун булан иһээк. Олох-сүйбүт моральнай-психологическай кинматы уларытар олус уустук. Виллэн туран, бу дымала адалартан бэйэлэртэн улахан тутулуктаах буолуода.

Ага дэмжлэгтэйгээ ивэл биймэлэг буулгуута билаа-
ны бийнги, ажалар, илэл эрэр үлүбүт днэн кнмхэни-
лэл буолбанна, ажалар бейлэрэ күнлээдн олнххэ көр-
дөрөр үтүө холобурдарынан сатаһаллалээр. Ажалар

Онгөрөр үлээгт туһалаах,
Дьаһайар дьыалигүт кырдылгатах,
Сонгарар сагагүт мэллгиттах,
Мушутуур үрдүкү былыастаах.

Адалар бууладыт, мөңкүөр суох.
Эң, апа, барыга дьобурдаах,
Эрчимнээх кытаанах илиннээх,
Эдэрдии үөстүбүт тэттэмнээх,

Эмнэ да киэт далай билилээх,
Эрэллээх күөн киһи буоларын.
Күөмчүлүүр күүс өтөр күнүгөр
Көмүскүүр күн-өркөн киһибит.

Күүс-сэниэ барынар нэмгэр
Көмөгүн көрдөбүө элибит,
Күн-айым боотура арабыт.
Уосаттар, уһуордуур аналлаах.

Утумшуур үөһэттэн ыһаахтаах
Аңалар суолларын батыһынг,
Анттарын бар дьонго элутатынг,
Эрэлбин эйиэхэ, мөккүөр сүөх!

бэйлэри дэлгивэх балаһманыяларын илар туһу-
тар суоларын бэйлэрэ солонуохтаахтар, өйдөөн-сана-
ан туран бэйлэрэ кыһаллаан ону ситиһиэхтэрэ. Хас
биирдэн ага чинэ-суобана, майгыта-сигилитэ, бэрээ-
дэгэ, элпэтиннэ дьонто-сэргэ, үлэ-хамнаста сү-
һүмэһэ итиннэ быһаарар оруоллаах буолуода. Ити-
тэн общество, дьэ кэргэнтэ илар астарытыа бө-
һүккү сибээстээгин куруук умнуу суохтаахтар. Апа-
лар быластарын көтөбөр суоллара итинниктэр, чин-
чикистэ, сүдүргүтэ суохтар, итинтэн атын суол баар
буолуо дин санаабаным.

Бийиги улуусна, эинэ атын сирдэргэ мурдук, адалар хамсааһынара бэрт эрчимсэхүик сагалалла. Кийн көрөхсирэ, атыттартан уратыта днэи бу хамсааһын аялараттан юбуулалла. Үөнэттэн элбэх этит төриниэ, сорудада суох үгүс нийиликтөр адалар сүбэлэрин төриниэ кэбиетилэр. Билигин 9 нийиликтэ адалар сүбэлэрэ баар буолла. Маны сөртө маанык тэрээһиннэр өскүөлаларга бараан эрэллэр. Мин билэрбинэн, адалар сүбэлэрэ Чурапча орто өскүөлэтигэр, алын сүһүк өскүөлэ бэри көрүстэригэр, спорттөнү интернат-өскүөлэда, Салынаа, Одьулуунига үөс кэтиллэр. Адалар сүбэлэрэ—сага дымаа, билигин кинилэр сүбүүххэ туар кэмнэрэ. Хайдах сагалыаллараттан кинэрэсн үлэлэрэ улахан тутулуктаах буолара ойдонор. Опу ойдоон туран, тиэтэйбэксэ эппиттэхүик сыһааныһан тарайыи аада: Бастатан туран, чакчы ис сүрөхтөртөтөн ылыһын үлэллэр, пиниһини алаах дьөннөр бу сүбэлэргэ салайааччылар бийыларияан туруохтаахтар. Иккиннинэн, үлэ хаймекатын сиртөөхтүк таһаан ылыи ыраты суох быһаарар орууллаах буолуода. Үлэ хаймекалара мааныктар буолуохтарын сөн:

- мал экономикатын туруктаах өсөрүү;
- орону янши проблемалара, боннуураастара;
- чөл олохтоох буолуу, арыгыны утары охсуһуу;
- общественнай бэрээдэги бөгөрөгөтүү боннуураастара;

—дорубуя харыстабыла, спорт, культура бонну-
руостара;

...хайнадыстыбаннай бонпуруостары биднаарынага
кыттым, О. Д. А.

Мин саналсаар, агаар сүбэлэрэ минстэр баар байханынханы учуоттаан бияр-икки чончу хайсханы төлөн илэн эбэтэр чончу сурдагынан үлэстэдлэр быдан нэдыүстэх буолуо ээ. Барытын ити сага үс-көө эрэр төрүлтэрэ сыбаан нэбистэхининэ, эиш ту-гу да илэйбэт, быһаарбат, илэн илэр дылааны онорбот төрүлтэрэ кубулуйан, кэлэн уостан-сүтэн, сымэлиһи хаалыан соң.

Улууш бэри адаларын нинилэргэ аламмыт күнүтүн итинник, истинник эбэрдэллэбин! Вастык күмүт хайдах өйдөбүлү хаалларыттан ниники өттүгөр элбэх тутулунтаах буолуоҕа. Ол нини Аҕа күнүн, Аҕа нэдиэстэтин хайдах мытыахха собуттар рекомендацаллары онорон нэһиликтэр дьаһалталарыгар, улахан тэриэтэлэргэ үүнэтэбит. Онон сөптөөх дьаһаллар ытыллыахтара диэн эрэнибит. Ол тыһан бараан, олтон тутулуга суох бу күн хас биһирдэн аҕаҕа дьэ кэргэни бөгөрөтөр, нини бөйүтүн аналын толоруутул көбүлүүр курдук ой-санаа байыллыахтаах. Онуук тыһаны үөскэтнэ адаларга туһаллаллар үлэ сүрүн соруҕа буолуоҕа.

И. ЯКОВЛЕВ.

улауус дыһааһаттан баһылыгын солбуһууааччы,
улауус Аппаһарын Суботин салайааччы.

Бу олохтон тахсыбыт этин, кылгас гынан бараан, ирнэ иэс хоһоонноох, дымыланы чуолкайдик кордо-
ор, дымыкэтик арыһар. Уолун сахалым итиннээхтөр
тоттон быччаалга дээр иэс сүрөхтөрүттэн, дууһа-
арыһын ылынар тыллара дин саныбын. Кини соһу-
ара, кини өмүсүлүүрү туох да суох. Ада мал баһы-
ыга буолуохтаага—айылдаттан бармалыбыт анала.
Ыылдаа баар дьыннээх итарым, дүөрөлөөһүн (гар-
онна) дьэи. Кини ханнык миэстэҕэ сылдьыахтааһын
и баһылыыр-көһүлүүр оруоллаах буолуохтааһын.
Ыһыттын сокуоннарыгар, быраабылаларыгар сөп түбө-
һүнөрөн үйэлэр тухары чочуйан, наардаан, нары-
анан оҕорон таһаардаа. Билиэхэ, сахаларга, тилиһэ,
арахан усулуобуйада олоҕор иорукка, олохтун ба-
ыта илин үлэттэн, хары күүһүн быһаарыллар
иригэр, эр дьоннор, аҕалар аҕаларын быһыытынэн
ох оннукка сирдээн баһылыыр-көһүлүүр балаһыан-
ада табыстахтара. Үйэлэр тухары оннук өйгө-са-
ада итиннэн, эиһитигэр-хааныытыгар илэриһэн
илээһинт. Ону баара кэниик 80-ча сыл устата ити
түгүснэт, аахсыбат балаһыаньада оҕорон иэллэ-
т, суолта биэрбэтинбит, болзамтоҕо туһатыбыт. Ол
нугар күүсэ дьахталлар оруолларын үрдэтэр, дьах-
таллар өрө көтөҕөр политка ытыллыбыта. Итинн
иһа итэдири хайдах да табыллыбат. Ити түмүгэр
дьахталларга кини сөҕөр уларыһыта табыста: са-
ныһылар, үөрөхтөннүлэр, быһымыллыи таһаарыи
бустулар, бөйүлэригэр эрэллээх буолуулар. Ол эрээ-
тти, биллэн турар, үйэлэр устата олохтоимүт ту-
лу айтыраһыта, түөрөһөннөт, дьахтар уолна эр
иһи сыһыаннарын уларыһыта көстөн турар суол-
дигиниһи бириэмэҕэ аҕа, эр кини тулаайахсыбыт,
тахсыбыт дууһата, иһини-көһүнн быһаарбат буол-
т өйө-санаата, олох араас дууһааннарыгар симба-
ыта итинтэн эмнэ сибээстөөхтөр дьэтэххэ олус на-
а баһы буолбата буолуо. Бүгүгүн күннээххэ аҕа,
киһи олус түөрөккөй турукка тиһилэ үлэтэ суох
иһи, түөрөҕө суох кини, олохун оҕостубакка сылдьар
иһи. . . Обществе сүрүн күүһэ итинник балаһыаньа-
ах буоллаһына, сайдымга, үүнүүгэ, иһини дьэи
амлыга суоттанара көрөтэй. Ону табан көрөн, ону
ба өйдөөш, үөрэхтөөхтөрүт, өйдөөхтөрүт хайысха-
и көһнөрөр суолга туруммуттара хайаһыан эрэ-
и. Ада оруолун үрдэтти бириэмэ көрдөбүлэ буолла,
олус суолталаах, нэскиллээх, улахан дыһаа саа-
иһи. Кини суолтата саха иорутун менталитетин,
и-санаатын, иһирин-майгытын тордүтүн уларытар
айыһын оҕорон ылаар сүтэр. Ону маньыктары-
и быһаарабын:

1. Ада дэйн-чакчыг мал байхлыг бууларинай, мал одун энеонэическый өтгүнэ туруктаах огоролдодук бу тга сирин адалартар сийланнаах. Бу түлөөдэ ада дэйн эргэнин хайдах байхлыг олехо алларори куруук толкуйдуур, мархаттарган тахсар оллары тобулар дэбура сийлаада. Дэйн эргэнин одун туруктаах огорол тубулар түүннэри-мүннэри бүтүрэр, сыйлары билбөккэ сыралаһар, мөхсөр-

САНИТАРНАЙ ҮЛЭЛИЙН ТЭР ХӨРСҮҮҮЛЭРЭ

БӨРДЫНГЭСТЭХ. Манна кино уоина өрүс илан эрлнээдн улуустар дьаһалталарын уоина санитар-й үлбүттэрин семинар-сүбэ муһуһхтара буолла. Иэстэн нэһилиэһинээх пууһуары иэһэстээһын бууһа барда. Бөрдүнгэстэх санитарий тут-а үчүгэһин, нэһилиэһинээ хаачыстыбалаах эр ууһа хааччыллаларын бэллэтээһинэр. Опыты иэстээһин буолла. Мэнэ-Ханаласка, коллор, кёһө адьар комиссия үлэһинэр. Киһи нэһилиэһтэр баһы-ктара санитарий чэбдигардигиһа имтар үлэлэрин тутуһуу иэстэр. Аһамада не ырыһыларыһа сүтүллүү бах. Онон улууһа иһинигэр өрүс тутуһууһун ууһа дотор объект тутуһуулар буолла.

Айнабылтымыз ылырым ылымына.

CILA.

ЖЕЗРІЦТА

ТУРУКПУТ—ВЫСТАВ МОЛТӨХ

УПАДКИ УТРАТЫ

ЭРЛЭТЭН БАДМУУНУУД

отыылар кыктара суруттан.

Былеччата, бааһынакы кытта ҕао мөөтөбүтү мөк-
күөрө сука. Оһно бурубааһы була оһовбакка. Бу ба-
даһаманьыттан кавдах тэһиэххэ? Оһно мии оторон
бээр. Бааһынак ҕуу саһайысыйа буудукка, боордон
кыһыкка, ууһаран биһирэһэ.

ӨНУ ХАМДАК ҮЛДЭРВЭХЭЭ?

Аны, дьа, башынангы бирдигилен, донууна үлэл-
ран барах, суу жы-жорутар, тешдигиыр, хомуулар дапп
ыйыттык үөсүгүн төхсөр.

ДЛ ПРОБЛЕМА БУОЛБАТАХ

Балхын уугуусуудтар тэдгэр этгэ (трактор, мис-синка) уруултуудар бидм элбэгэ. Ону табан туяа мал, длоо хазархайн үрдтэн, бу эинг—бидлгэ баа-дынбайт динг-эйү үгөөтгөөхэ, жтэ амсоларга, МТС-ка эбэн, чааынай. тэдхэжэнь гунаннахэ, бунгалын арьсхэ ховтуунах сүүбүжэ, тхынымчэвн тастары хорутан, шдм, хомууны хэбэлнэххэ сөн. Ожон бааыс-на кыабан тэгнэстэйны, нэрлүхэ-мстэлхэ суоца динг, өйдөбүл бунгалын сымба. Икн атак борхасл бидм жини дилгээхэ, тууу барытын тулхушхэ. Ин-дынэлдэр жиниу гурдасын торолукэ үүдэн түрөр

буулаңышы, жарып дөңсөөлөрүнө, учурагынан түшкөн
визит карточкаларына, оңдоолор, ыңгайлаштыруулар
барыта кытылган.

ХАВДАХ ТУХАНАВЫТ, ҮДЭСГЭБЭТ

[illegible]**TIME**

Баянмаа—бу үгүйсгэн элбэх ширүүт мөхлөгтүү тэгхү-
бүт уонсөө бөөлбүт, асчит-хөхбүт төрүтэ. Чүрэнчи-
лэр, бөйөгчү, улуу учогабгыт Г. П. Башарин бөй буу-
дугул үүдирөгч, олохтох зүтүэнсч-агрономчүт Н.
Ф. Ермолов баянмааттан сүлхү аһилыган бөйүлэр
үгүс бэриһинишэ үүдирөгч дөмч аһилыган, түрүүр-
сууларын, үмэлэрин өйдөөн көрүхөхэйиш. Олохтох
аһы-үөлү элбэгтэргэ төһөлөө да мийлэхтэр. ууралхтар
төгүлөгчүнэр, мунууахтар буултунар—ил бөрүтп дөм-
ч тас өттө, хада эрэ, (эттэм ис-үөл, бийагг холтөгү
мэлээрмэ? Илэ сиртөө, баянмааттан.

[illegible]

Бу Билэ-Көстө, айдорууга катан сурубуу була-
батах, улуу нөмүз көйкөстүбүт савзаларым уюна,
ваптан түрдүз, Россия бөйүмкөйлөрүн сөгөтөрүгөр
сыйдыр билбиспиттөн-карбуртуттөн кинесийин бүр-
көр.

From MONOMER.

உயர்நீதிமன்றம், சென்னை

төрө. Ол өрө түмүгөр баладан ыдыктой турул-таарч үлө
кпучулдыгыта.

Онон бэлэгнэ өрдөгтөн бодомжлолт сааламхайтын
лон-сэргэ соёлтүүр.

CBLA.

Автор сүрүгү аталар
 сапай редакция комиссиясы
 маалым. сөз үчүн бар буюмдар
 Сүрүгү сапайлар чакылар
 жырдымдар чакылар
 сапай автор тус багыта сүрүгү